

De staat van het mkb

2015

Ministerie van Economische Zaken

De staat van het mkb

2015

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2014-2015	2014 tot en met 2015
2014/2015	Het gemiddelde over de jaren 2014 tot en met 2015
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2014 en eindigend in 2015
2012/'13-2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2012/'13 tot en met 2014/'15

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en Studio BCO, Den Haag
Ontwerp: Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

verkoop@cbs.nl
ISBN 978-90-357-1597-4

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2015.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.

Inhoud

Inleiding 5

1. Het belang van het mkb 9

- 1.1 Mkb goed voor 70 procent van de werkgelegenheid 11
- 1.2 Mkb zorgt voor 61 procent van het bbp 14
- 1.3 Innovatie binnen het mkb vooral bij middenbedrijf 16

2. Het mkb internationaal 17

- 2.1 Nederland heeft relatief veel mkb-bedrijven 19
- 2.2 Belang van mkb in Nederland groter dan in EU 22
- 2.3 Duitse en Britse mkb-bedrijven groter dan Nederlandse 22
- 2.4 Grote groei aantal mkb-bedrijven in Nederland 24

3. De mkb-ondernemer 25

- 3.1 Ondernemer of werknemer? 27
- 3.2 Vrouwelijke ondernemers vormen steeds groter aandeel 27
- 3.3 Nederland telt relatief veel jonge ondernemers 30
- 3.4 Ondernemersgraad autochtonen en allochtonen vergelijkbaar 32

4. De dynamiek van het mkb 33

- 4.1 Steeds meer bedrijven in Nederland 35
- 4.2 Groei aantal bedrijven afgenomen tijdens crisis 38
- 4.3 Meer ondernemers, maar minder werkgelegenheid in mkb 38
- 4.4 Meer mkb'ers internationaal actief 39

5. De toekomst van het mkb 41

- 5.1 Mkb positief over toekomst 43
- 5.2 Investerings mkb in de pas met grootbedrijf 46
- 5.3 Financiële gezondheid mkb varieert sterk per sector 48
- 5.4 Financieringsbehoefte sterkst toegenomen bij middenbedrijf 49

6.	Een nieuwe typologie voor het mkb	51
6.1	Naar een nieuwe typologie van het mkb	53
6.2	Achter de vier hoofdtypen gaat een veelkleurigheid schuil	54
6.3	Vooruitblik: gezondheidsindicatoren van mkb-typen	58
	Literatuur	59
	Begrippen	61

Inleiding

Voor u ligt de publicatie 'De staat van het mkb 2015'. In opdracht van het ministerie van Economische Zaken heeft CBS aan nieuw statistisch basismateriaal gewerkt over de rol van het midden- en kleinbedrijf (mkb) in de economie van Nederland. Deze publicatie presenteert inzichten die op basis hiervan verkregen kunnen worden, aangevuld met reeds bestaande inzichten uit andere bronnen. Op basis hiervan wordt in beeld gebracht wat "de staat" van het mkb is.

De Staat van het MKB is ook de naam van de nieuwe aanpak van het ministerie van Economische Zaken om beleidsmakers en dienstverleners gericht op het midden- en kleinbedrijf te voorzien van relevante data, kennis en informatie. De Staat van het MKB bestaat uit twee onderdelen: basisdata worden door CBS in opdracht en afstemming met het ministerie van Economische Zaken ontwikkeld en ontsloten. Verdere verrijking en verdieping van inzichten over het mkb zal gaan plaatsvinden in samenwerking met andere overheden, het bedrijfsleven en kennisinstellingen. De kennis wordt primair ontsloten via de website staatvanhetmkb.nl en via deze publicatie.

Een excellente kennisbasis over het mkb is belangrijk voor de kwaliteit van beleid en dienstverlening gericht op het mkb. De centrale uitdaging daarbij is dat de economie van de 21ste eeuw complex en dynamisch is: een divers landschap aan ondernemers en mkb-bedrijven die elk op eigen wijze een rol in het nieuwe ecosysteem van de economie innemen. Het is van belang dat statistieken hierop aansluiten om de diversiteit en dynamiek goed te begrijpen. In het licht hiervan heeft het ministerie van Economische Zaken opdracht gegeven aan onderzoeksbureau Panteia om een nieuwe typologie van het mkb te ontwikkelen. Dit onderzoek is als *capita selecta* aan de publicatie toegevoegd en biedt inspiratie voor verdere verrijking van de kennisbasis over het mkb die het ministerie van Economische Zaken met andere overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen wil realiseren. Deze typologie geeft houvast voor verdere verdieping.

Inzicht krijgen in de diversiteit van het mkb

Zo'n 1,5 miljoen bedrijven vormen samen 'het' mkb. Als grens wordt het hebben van minder dan 250 werkzame personen gehanteerd. Dit betekent dat bedrijven die zelf minder dan 250 personen in dienst hebben, maar onderdeel zijn van moederbedrijven met in totaal 250 werkzame personen of meer ook binnen de grens vallen. Vanzelfsprekend lijkt een bedrijf met 1 werkzame persoon weinig op

een mkb bedrijf met 249 werkzame personen, vandaar dat binnen het mkb ook nadere onderverdelingen worden gemaakt. Daarnaast verschillen mkb-bedrijven ook van elkaar al naar gelang ze verschillende bedrijfsactiviteiten ontplooiën en verschillende producten of diensten aanbieden. In de industrie bijvoorbeeld, zijn mkb-bedrijven zowel qua gemiddelde omzet als aantal werkzame personen meer dan vier keer zo groot als mkb-bedrijven in de zakelijke diensten.

Website Staat van het MKB

Naast deze publicatie is de website staatvanhetmkb.nl gelanceerd. Deze website is het centrale platform om kennis over het mkb te ontsluiten. Waar de publicatie ter illustratie een selectie maakt, kunt u hier zelf aan de slag met de cijfers. In veel gevallen zijn er data met meer mogelijkheden voor detail beschikbaar. Via de [dashboards op de website](#) of de [MKB-StatLine app](#) kunt u eenvoudig de door u gewenste selecties en grafieken genereren.

Wat springt in het oog?

Het mkb is de banenmotor van de Nederlandse economie. Van elke tien arbeidsplaatsen worden er zeven door ondernemers in het mkb gecreëerd. In **hoofdstuk 1** staat de bijdrage van mkb-ondernemers aan de economie centraal, in termen van werkgelegenheid, investeringen en de toegevoegde waarde (bbp). Nederland heeft relatief gezien bijna twee keer zoveel mkb-bedrijven als het Verenigd Koninkrijk en substantieel meer dan Duitsland. Dat komt met name door het grote aantal microbedrijven en zzp'ers in Nederland en de groei daarvan de afgelopen jaren. **Hoofdstuk 2** plaatst het Nederlandse mkb in internationaal perspectief. Ondernemerschap in Nederland zit in de lift. Tussen 2010 en 2015 kwamen er ruim 100 duizend ondernemers bij. Het gaat daarbij in het bijzonder om een stijging van het aantal zzp'ers; het aantal ondernemers met personeel nam in dezelfde periode af. **Hoofdstuk 3** gaat in op het gezicht achter het mkb-bedrijf: de ondernemer. Startende bedrijven in Nederland hebben een relatief hoge overlevingskans. Hoewel er (mede) daardoor steeds meer bedrijven bijkwamen, nam onder invloed van de crisis de werkgelegenheid in het mkb met 45.000 af in de periode 2010-2013. **Hoofdstuk 4** focust op de dynamiek van en in het mkb in termen van starten, groeien en krimpen.

Het mkb is na een periode van economische teruggang positief over de toekomst. Bij een meerderheid neemt de bedrijvigheid toe. In het bijzonder het middenbedrijf (50- 250 werkzame personen) is positief. Per saldo verwacht het

mkb een toename in de werkgelegenheid. **Hoofdstuk 5** gaat over het actuele beeld, verwachtingen en de specifieke financiële positie van mkb bedrijven naar grootteklasse en sector.

Leeftijd en bedrijfsstrategie zijn – naast schaal en sector – twee dimensies die helpen meer vat te krijgen op de diversiteit binnen het mkb. Panteia maakte een nieuwe typologie waarin belangrijke groepen als familiebedrijven, innovatieve starters, en de zzp'er een plaats krijgen. **Hoofdstuk 6** vertelt meer over deze nieuwe typologie.

Deze publicatie is een eerste stap naar een veelomvattende vraagbaak over het mkb, een gedegen en steeds bijgewerkte kennisbasis die aansluit bij de dynamiek en diversiteit van midden- en kleinbedrijven. Met de verandering van de economie is het zaak ook de gegevensverzameling en de rapportages steeds aan te passen en waar nodig te verbeteren.

Komend jaar is de eerste vervolgstap, met nieuw onderzoek, uitgebreidere data en verdieping en verbreding van de verschillende thema's. Uw inzet als aanbieders en gebruikers van deze data is daarbij essentieel.

1.

Het belang

van het mkb

99% van de bedrijven binnen de marktsectoren is een mkb'er

61% van het bbp op conto van het mkb

70% werkzame personen marktsector in mkb

Het midden- en kleinbedrijf wordt wel de motor van de economie genoemd. Welke rol speelt het mkb bijvoorbeeld als het gaat om werkgelegenheid en innovatie? Wat is hun toegevoegde waarde? En wat zetten ze om?

Iedereen kent wel een mkb-bedrijf, van de pizzeria tot het stamcafé. Maar, zoals gezegd is het begrip mkb een enorme paraplu waar de meest uiteenlopende bedrijven onder vallen. Om deze reden beschrijven we niet alleen de bijdrage van het mkb als geheel, maar gaan we ook in op onderdelen van het mkb en hun bijdrage aan de Nederlandse economie.

Van alle bedrijven in Nederland valt 99,8 procent binnen het mkb. In het derde kwartaal van 2015 telde Nederland slechts 2 860 bedrijven waar meer dan 249 personen werken (grootbedrijf), tegenover anderhalf miljoen bedrijven met minder dan 250 werkzame personen. De overgrote meerderheid van die anderhalf miljoen mkb-bedrijven bestaat uit ondernemingen met slechts één werkzame persoon. Het zijn er ruim één miljoen.

1.1 Mkb goed voor 70 procent van de werkgelegenheid

Het midden- en kleinbedrijf zorgde voor 70 procent van de totale werkgelegenheid in de marktsector in 2013. Hoeveel mensen er in een branche werkzaam zijn voor mkb-bedrijven verschilt. De handel voorziet in de meeste werkgelegenheid binnen het mkb.

Als het gaat om de sector met het hoogste percentage mkb-bedrijven, springt de verhuur en handel in onroerend goed er uit met 98 procent. Ook de horeca (87 procent) en de bouw (81 procent) zijn typische mkb-bedrijfstakingen. In andere sectoren, zoals vervoer en opslag, zijn juist relatief veel werknemers in dienst van het grootbedrijf.

Zoekt u meer detailcijfers? Klik op de grafieken om direct bij de achterliggende broncijfers te komen.

0,7% van bedrijven met minder dan 10 werknemers deed aan R&D in 2012

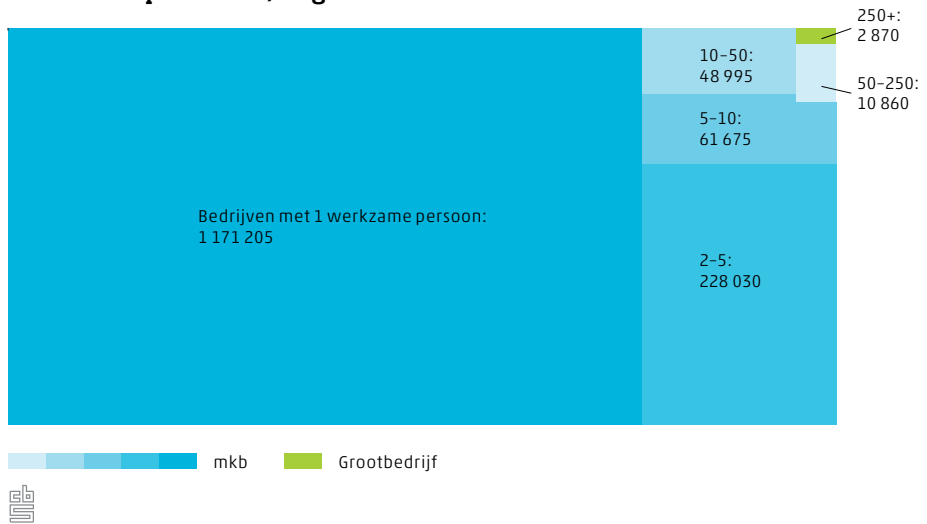
60% invoer op conto mkb
tweede kwartaal 2015

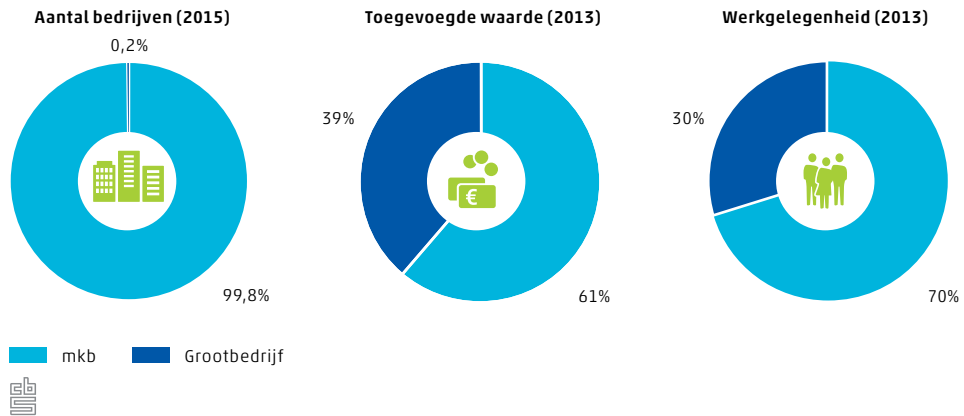
62% uitvoer
tweede kwartaal 2015 door mkb

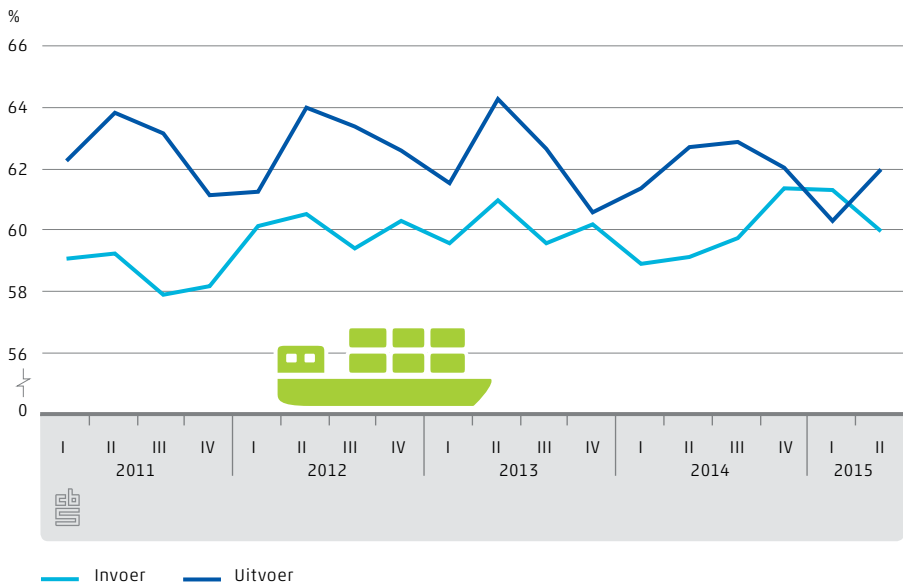
Aantal bedrijven in Nederland, naar aantal werkzame personen, begin vierde kwartaal 2015

Aandeel mkb in aantal bedrijven, toegevoegde waarde en werkgelegenheid

Aandeel mkb invoer en uitvoer, per kwartaal, 2011-2015

Handel belangrijkste werkgever binnen mkb

Vooral in de zakelijke dienstverlening, handel, bouw en ICT werken naar verhouding veel zelfstandige ondernemers zonder personeel (zzp'ers). In de handel, qua werkgelegenheid de grootste sector binnen het mkb, zijn zzp'ers vooral actief in de detailhandel en minder in de groothandel. Binnen de marktsectoren is het percentage zzp'ers het grootst in de zakelijke dienstverlening. De horeca is de enige sector waar het aantal bedrijven met twee tot tien werkzame personen iets groter is dan het aantal eenmansbedrijven. Uiteraard zijn er ook veel horecabedrijven met slechts één werkzame persoon: 43 procent van de horecabedrijven is van een zzp'er.

1.2 Mkb zorgt voor 61 procent van het bbp

Het aandeel van mkb-bedrijven in de omvang van de economie, uitgedrukt in het bruto binnenlands product (bbp), bedraagt 61 procent. In de industrie en de ict was in 2013 het aandeel toegevoegde waarde, het verschil tussen de marktwaarde van productie en de daarvoor ingekochte grondstoffen, van het mkb relatief het kleinst met respectievelijk 52 en 47 procent. Een groot deel van de toegevoegde waarde wordt hier door grotere bedrijven gerealiseerd. Kijkend naar de absolute toegevoegde waarde per sector, stijgen de handel en de industrie erboven uit. Dit zijn sectoren met relatief veel bedrijven en werknemers die samen een grote waarde toevoegen. In de horeca voegt het mkb naar verhouding de meeste waarde toe. Deze sector bestaat dan ook voornamelijk uit mkb-bedrijven en betrekkelijk weinig grootbedrijven.

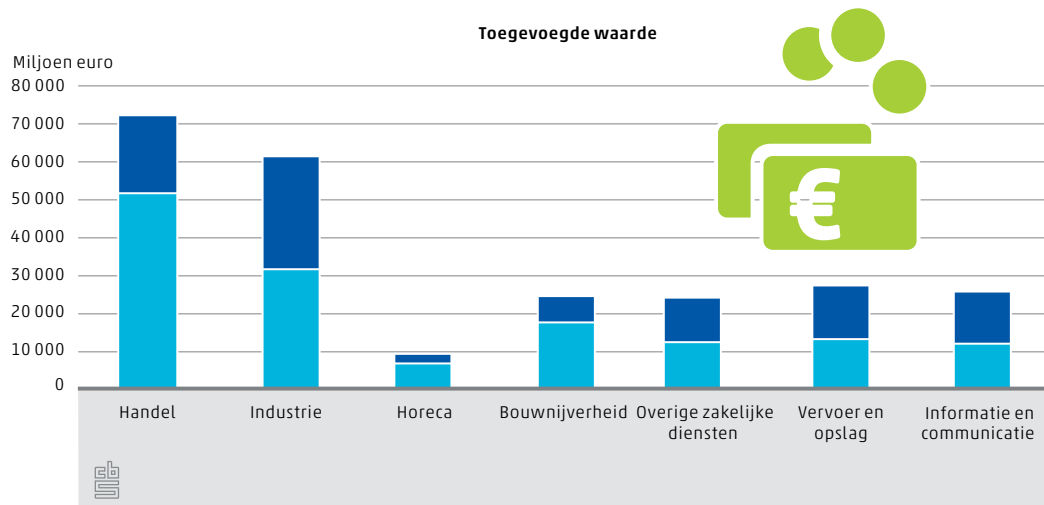
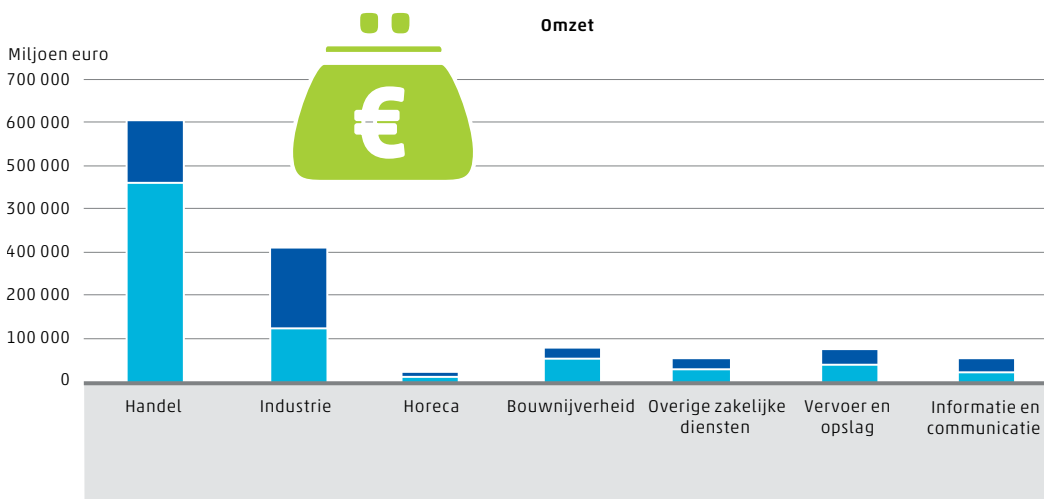
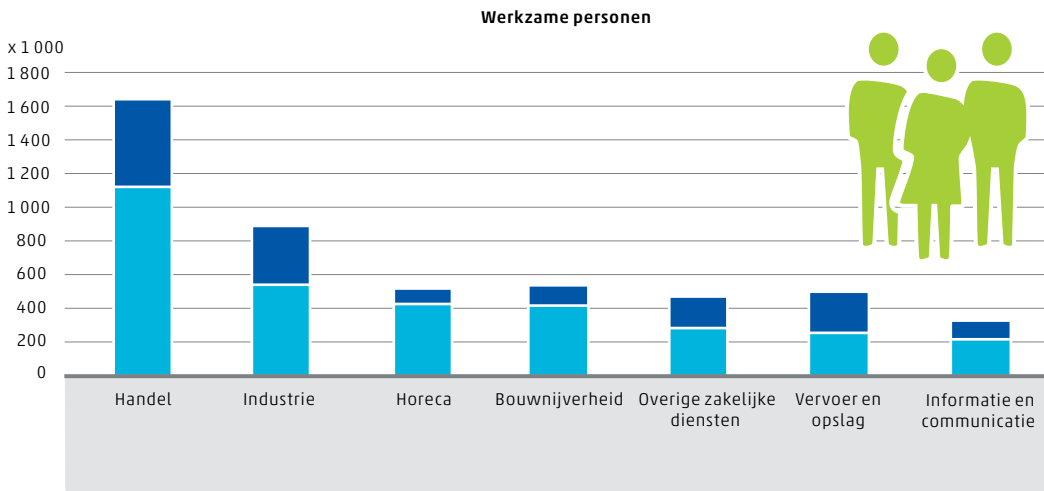
In de horeca, handel en bouw is het mkb zeer bepalend als het gaat om de omzet: mkb-bedrijven halen driekwart van de omzet in deze sectoren. Kijkend naar alle marktsectoren realiseert het mkb bijna twee derde van alle omzet (65 procent).

Aandeel mkb bij import en export ongeveer gelijk

Ook aan de import en export levert het mkb een belangrijke bijdrage: het mkb is verantwoordelijk voor respectievelijk 60 en 62 procent van de waarde van door Nederland ingevoerde en uitgevoerde producten. Het is belangrijk daarbij te realiseren dat 35 procent van de waarde van uitgevoerde producten voor rekening komt van mkb-bedrijven die onderdeel zijn van een moederbedrijf met 250 of meer werkzame personen.

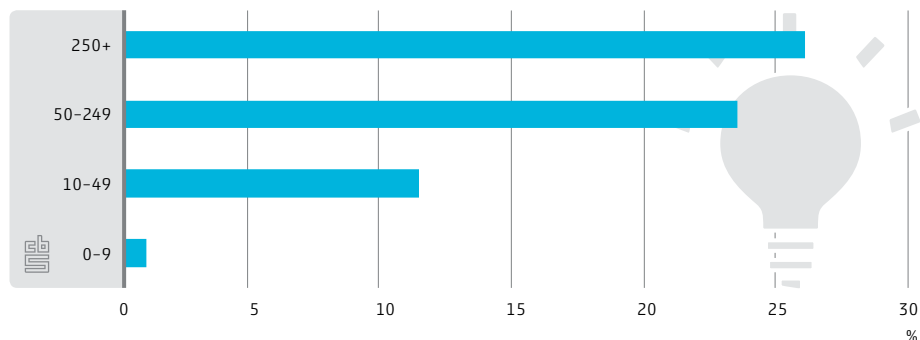

Werkzame personen, omzet en toegevoegde waarde per sector, 2013

Mkb Grootbedrijf

Ondernemingen met R&D als percentage van aantal bedrijven naar aantal werkzame personen, 2012

1.3 Innovatie binnen het mkb vooral bij middenbedrijf

Innoveren is een belangrijke indicator voor de capaciteit die een bedrijf heeft om te vernieuwen en daarmee de strijd aan te kunnen gaan met de (internationale) concurrentie.

In 2012 gaven mkb-bedrijven 3,3 miljard euro uit aan onderzoek en ontwikkeling van producten en diensten, 45 procent van de totale uitgaven door Nederlandse bedrijven aan research en development (R&D).

Een kleine 19 duizend mkb-ondernemingen deed 'eigen' R&D-uitgaven, dit is iets meer dan 1 procent van het totaal aantal mkb-bedrijven. Dit houdt in dat de R&D-activiteiten uitgevoerd werden door eigen personeel in Nederland en niet werden uitbesteed.

Grotere bedrijven besteden relatief vaker en meer geld aan R&D dan kleinere bedrijven. Vooral bij de kleinste bedrijven met minder dan tien werkzame personen is het aandeel naar verhouding laag: minder dan 1 procent van deze bedrijven heeft eigen R&D-uitgaven gedaan. Bedrijven met meer dan 50 werkzame personen zien meer kansen om zelf R&D te doen; een kwart van deze bedrijven gaf geld uit aan R&D.

2.

Het mkb

internationaal

telijk

Heerlijk Schep ijs

47 mkb-bedrijven per
1 000 inwoners in Nederland

42 mkb-bedrijven
per 1 000 inwoners in EU

Dat het mkb een hoofdrol speelt in de Nederlandse economie is in het vorige hoofdstuk beschreven. Tijd om de blik nu te richten op het buitenland. Hoe doet het mkb het, vergeleken met bijvoorbeeld de ooster- en zuiderburen? Hoe ziet ondernemerschap er in andere landen uit?

Zowel de OECD als het Global Entrepreneurship Consortium leveren internationaal vergelijkbare cijfers over ondernemerschap en ontwikkelingen rond bedrijven. De nadruk ligt daarbij vooral op de dynamiek binnen de economie, waarvoor het mkb zo belangrijk is. Aspecten als toetreding, uittreding en groei worden belicht. Cijfermateriaal specifiek over het mkb wordt sinds een paar jaar ook door de Europese Commissie gepubliceerd.

De bovengenoemde bronnen gebruiken in de meeste gevallen de Europese begripsomschrijving van mkb, die iets afwijkt van de definitie die het CBS hanteert. Hierdoor kan het voorkomen dat cijfers in dit hoofdstuk niet helemaal overeenkomen met die uit de andere hoofdstukken.

2.1 Nederland heeft relatief veel mkb-bedrijven

In Nederland, in ons omringende landen en in de Europese Unie als geheel behoort meer dan 99,5 procent van de bedrijven tot het mkb. Afgezet tegen het aantal inwoners heeft Nederland echter de meeste mkb-bedrijven: op iedere duizend Nederlanders zijn er 47 mkb-bedrijven. Vooral het verschil met Duitsland en het Verenigd Koninkrijk valt op; naar verhouding heeft Nederland bijna twee keer zoveel mkb-bedrijven als deze landen.

Die hoge dichtheid heeft te maken met het grote aantal microbedrijven, waaronder zzp'ers. Van alle bedrijven is in Nederland 94 procent microbedrijf, dat wil zeggen dat er niet meer dan tien personen werkzaam zijn. Dat is ongeveer evenveel als in België en Frankrijk en duidelijk meer dan in het Verenigd Koninkrijk en zeker Duitsland. Deze verhoudingsgewijs grote hoeveelheid microbedrijven in Nederland komt door het aanzienlijke aantal starters.

25% werkzame personen
Nederlands mkb valt onder zakelijke diensten

18% werkzame personen
Europees mkb valt onder zakelijke diensten

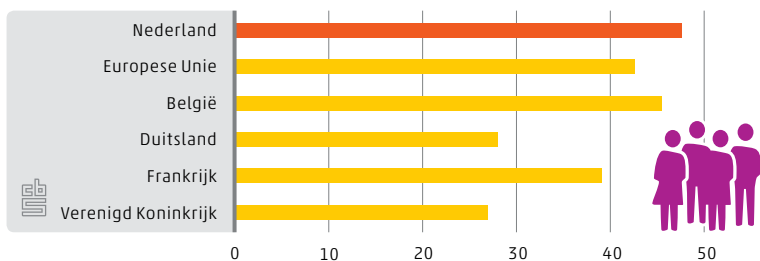
2,9 werkzame personen
per Nederlands mkb-bedrijf in ict

6,5 werkzame personen
per Duits mkb-bedrijf in ict

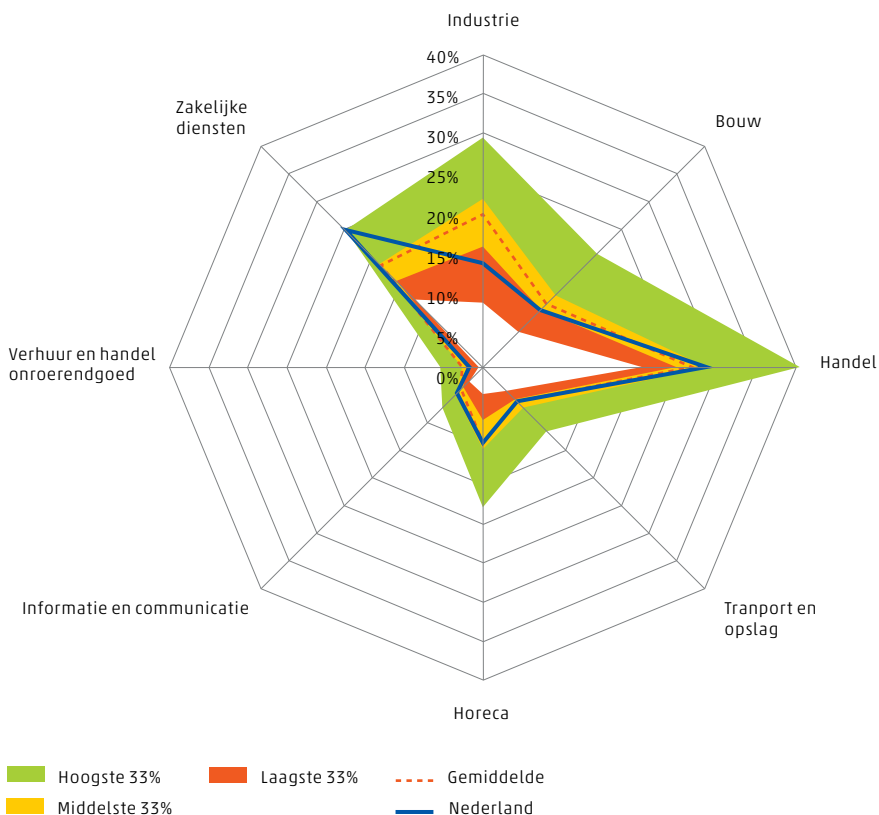
Het Nederlandse mkb, vergeleken met omliggende landen en EU

Aantal mkb bedrijven per 1 000 inwoners, 2014

Bron: European Commission en Eurostat.

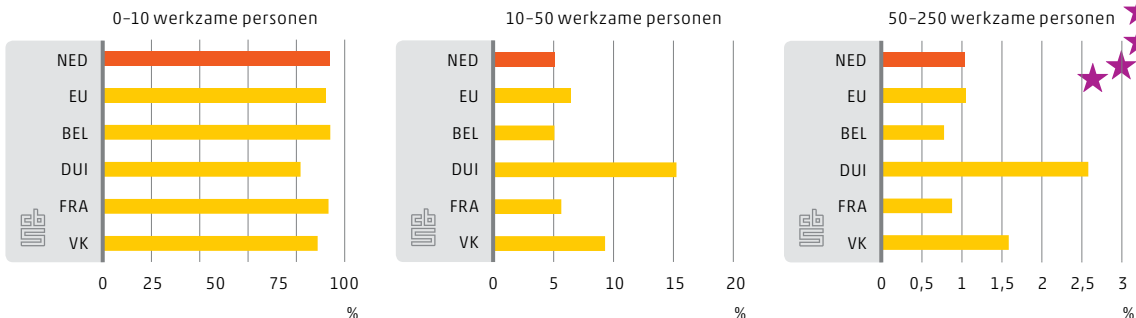
EU-vergelijking – Aandeel sectoren mkb naar aantal werkzame personen

Bron: European Commission (2015).

Percentage bedrijven naar aantal werkzame personen, 2015

2.2 Belang van mkb in Nederland groter dan in EU

Twee van de drie werknemers in het Nederlandse bedrijfsleven werken bij een mkb-bedrijf. Daarmee behoort Nederland binnen de EU tot de middenmoot. Dat geldt ook voor de waarde die het mkb toevoegt. Zakelijke diensten zijn in Nederland populair bij mkb-bedrijven. Van alle werkzame personen in het mkb werkt 25 procent in deze sector, die daarmee relatief gezien de grootste mkb-werkgever is binnen de Europese Unie. Het omgekeerde geldt voor de industrie; het aandeel daarvan binnen het Nederlandse mkb is relatief laag.

2.3 Duitse en Britse mkb-bedrijven groter dan Nederlandse

Een gemiddeld Nederlands mkb-bedrijf telt volgens de definitie van de Europese Commissie 4,4 werkzame personen en is daarmee net iets groter dan gemiddeld in de EU (4,1 werkzame personen). Vergeleken met de buurlanden zit Nederland ook hier in de middenmoot. Duitse en Britse midden- en kleinbedrijven zijn met 7,6 en 5,6 werkzame personen duidelijk groter dan in Nederland. Bedrijven in België en Frankrijk zijn juist kleiner. Dat is ook te zien in bijvoorbeeld de industrie, de sector met over het algemeen de grootste bedrijven. Industriebedrijven in Nederland zijn duidelijk kleiner dan in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk en groter dan die in België en Frankrijk. Hetzelfde patroon gaat op voor de toegevoegde waarde per bedrijf.

Het Nederlandse mkb vergeleken met EU en omliggende landen

Aantal werkzame personen per mkb-bedrijf

	Europese Unie	Nederland	België	Duitsland	Frankrijk	Verenigd Koninkrijk
Industrie	8,7	9,2	7,8	16,5	8,0	12,4
Bouw	3,5	2,9	2,8	6,8	2,9	4,0
Handel	3,9	5,1	3,5	7,5	3,4	5,8
Transport en opslag	5,0	7,2	7,1	11,6	6,2	6,8
Horeca	4,8	7,3	3,2	7,9	3,3	8,8
Informatie en communicatie	3,7	2,9	3,0	6,5	3,4	3,5
Verhuur en handel onroerend goed	2,0	2,3	1,6	2,2	1,6	4,4
Zakelijke diensten	4,4	4,9	3,7	8,6	4,9	6,9
Totaal	4,1	4,4	3,4	7,6	3,7	5,6

Toegevoegde waarde per mkb-bedrijf (x 1 000 euro)

	Europese Unie	Nederland	België	Duitsland	Frankrijk	Verenigd Koninkrijk
Industrie	378	651	545	886	455	701
Bouw	140	145	153	295	147	283
Handel	144	278	239	334	185	263
Transport en opslag	220	470	581	598	282	461
Horeca	98	148	93	135	127	186
Informatie en communicatie	227	183	251	482	259	306
Verhuur en handel onroerend goed	198	402	184	320	229	315
Zakelijke diensten	199	201	233	404	285	472
Totaal	178	245	224	375	214	336

Toegevoegde waarde per werkzame persoon in het mkb (x 1 000 euro)

	Europese Unie	Nederland	België	Duitsland	Frankrijk	Verenigd Koninkrijk
Industrie	43	71	70	54	57	57
Bouw	40	49	56	44	50	70
Handel	37	55	68	44	54	45
Transport en opslag	44	65	82	52	45	68
Horeca	21	20	29	17	39	21
Informatie en communicatie	62	64	83	74	76	89
Verhuur en handel onroerend goed	99	177	115	145	142	72
Zakelijke diensten	46	41	63	47	58	68
Totaal	43	55	67	49	58	60

Bron: European Commission (2015).

Ontwikkeling aantal mkb-bedrijven, 2008-2012

2.4 Grote groei aantal mkb-bedrijven in Nederland

In Nederland groeit het aantal mkb-bedrijven in de industrie en de dienstverlening sneller dan in andere landen. In de periode van 2008 tot en met 2012 was de aanwas in de industrie 23 procent. In veel andere landen was de groei in deze periode minder sterk of was er zelfs sprake van krimp. In de dienstensector groeide het aantal mkb-bedrijven nog sneller. In 2012 waren er in Nederland ruim anderhalf keer zoveel als in 2008 – een groei van 54 procent. Ook in de bouwsector groeide het aantal bedrijven in Nederland sneller dan in andere landen.

3.

De mkb-ondernemer

1 020 000 zelfstandigen
zonder personeel in tweede kwartaal 2015

317 duizend zelfstandigen
met personeel in tweede kwartaal

1 op de **6** mensen in de werkzame
beroepsbevolking onderneemt

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal: wie zijn nu precies die mkb-ondernemers, het gezicht achter het mkb in Nederland? Wat ze in ieder geval gemeenschappelijk hebben, is dat ze ervoor hebben gekozen om eigen baas te zijn. Maar hoe ze dat doen, wat hun ambities zijn, hoe ze hun bedrijfsactiviteiten uitvoeren en vormgeven: dat levert een brede waaier op van mogelijkheden en oplossingen. Dit hoofdstuk beschrijft een aantal kenmerken van ondernemers en geeft zo inzicht in de vraag wie er onderneemt in Nederland, en waarin. Hoeveel ondernemers zijn er eigenlijk in Nederland en hoe ondernemend zijn verschillende generaties?

3.1 Ondernemer of werknemer?

De keuze van mensen voor ondernemerschap is terug te zien in de samenstelling van de werkzame beroepsbevolking. De omvang van de werkzame beroepsbevolking is in de periode 2010–2015 nagenoeg gelijk gebleven: zo'n 8,3 miljoen mensen. Wat in die jaren wel veranderde, was de verhouding tussen werknemers en zelfstandige ondernemers.

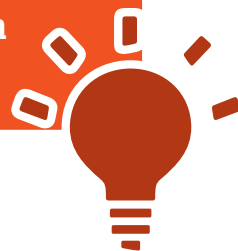
Het aantal werknemers nam af met 125 duizend tot 6,9 miljoen. Het aantal zelfstandige ondernemers groeide met ruim 11 procent. En ook binnen die groep waren er tussen 2010 en 2015 verschuivingen. Het aantal zelfstandigen met personeel is in deze periode met 4 procent afgenomen. Het aantal zzp'ers (zelfstandige ondernemers zonder personeel) is juist met 18 procent toegenomen.

3.2 Vrouwelijke ondernemers vormen steeds groter aandeel

Een derde van de mkb-ondernemers in Nederland is vrouw en dat aandeel groeit. Van 2003 tot en met 2012 steeg het percentage vrouwelijke ondernemers met 3 procentpunt. Ze doen dat vaak in deeltijd: met 64 procent (in 2012) is Nederland lijststaanvoerder voor Europa als het gaat om parttime werken. Voor heel Europa ligt het gemiddelde op 31 procent (European Commission, 2014).

Op MKB-StatLine kunt u zelf meer details over de ondernemers selecteren. Klik op de grafieken voor een snelle toegang.

13% van de mensen tussen 25 en 34 jaar heeft of is bezig met starten bedrijf

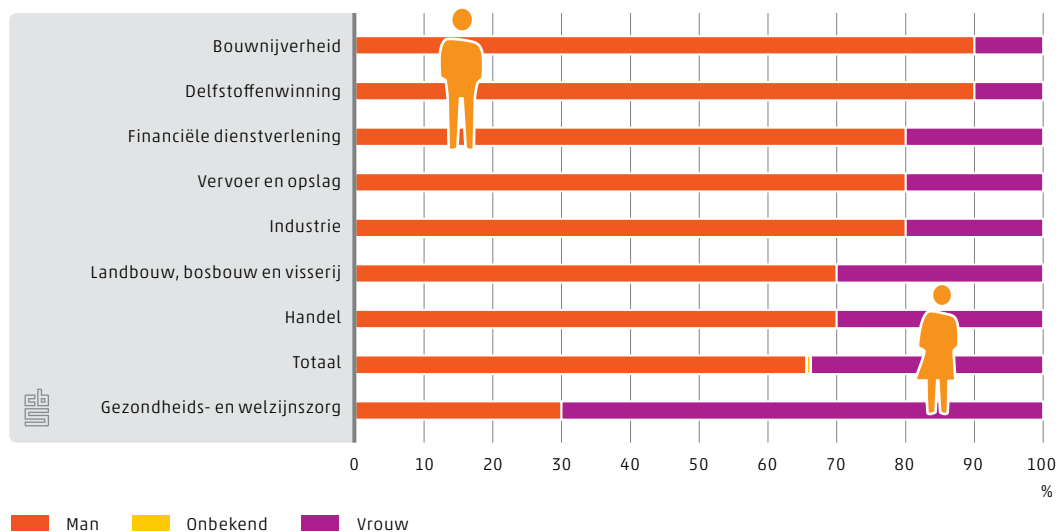

11% meer zelfstandigen in vijf jaar tijd

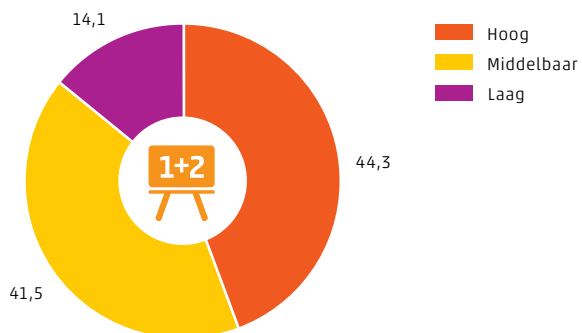

11% van de ondernemers jonger dan 31 jaar

Verdeling mannelijke en vrouwelijke mkb-ondernemers over bedrijfstakken, 2013

Opleidingsniveau mkb-ondernemers, 2013

N.B. Een groot deel van de opleidingscijfers is onbekend. De hier getoonde percentages hebben betrekking op de ondernemers, waarvan het opleidingsniveau bekend is.

Het hoge percentage vrouwen dat in deeltijd onderneemt komt mogelijk doordat 13 procent van de Nederlandse vrouwelijke ondernemers een tweede baan heeft. Dat is relatief veel en goed voor een tweede plaats in Europa (European Commission, 2014). Het man-vrouwverschil in ondernemersgraad, het percentage mensen van de beroepsbevolking in een bepaalde bevolkingsgroep dat onderneemt, was in 2012 verhoudingsgewijs klein met 18 procent voor mannen en 11 procent voor vrouwen (European Commission, 2014).

In Nederland zijn vrouwelijke ondernemers in verhouding vaker actief in de gezondheidszorg dan mannen. De bouw is een typisch mannenbolwerk, hier is minder dan 10 procent van de ondernemers een vrouw.

Vrouwelijke ondernemers sturen vaak kleinere bedrijven aan. Van de bedrijven met één werkzame persoon werd in 2013 34 procent door vrouwelijke ondernemers aangestuurd. Voor bedrijven met 50 tot 250 werkzame personen was dit 19 procent.

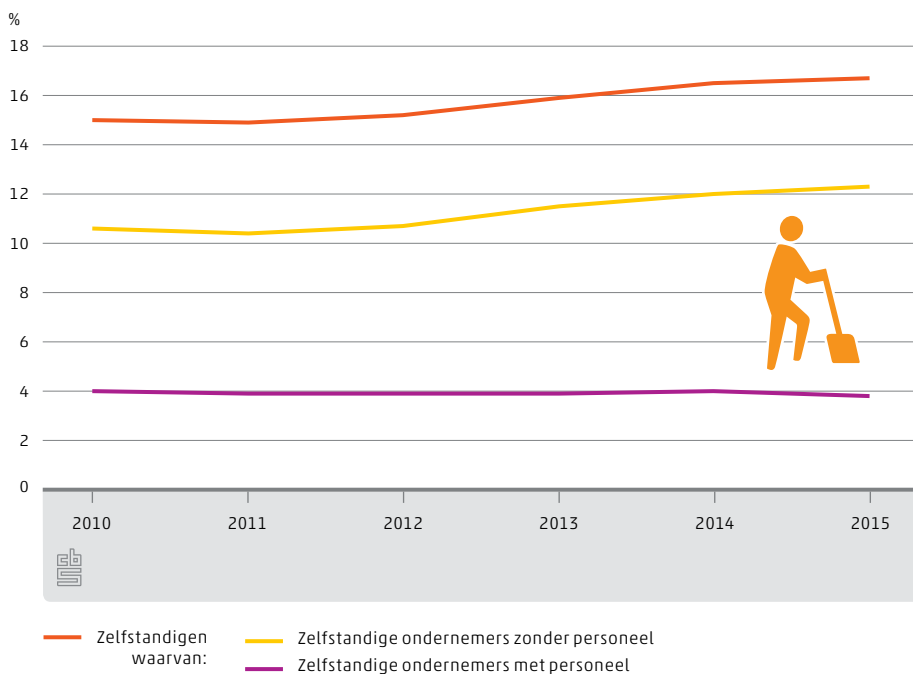
3.3 Nederland telt relatief veel jonge ondernemers

De meeste ondernemers in het Nederlandse mkb zijn te vinden in de leeftijdsgroep van 31 tot 64 jaar oud (79 procent in 2013). In dat jaar was 9 procent 65 jaar of ouder en 11 procent jonger dan 31. Het aandeel oudere ondernemers is relatief hoog in grotere bedrijven. Jonge ondernemers zijn naar verhouding veel te vinden in bedrijven met een kleinere omvang.

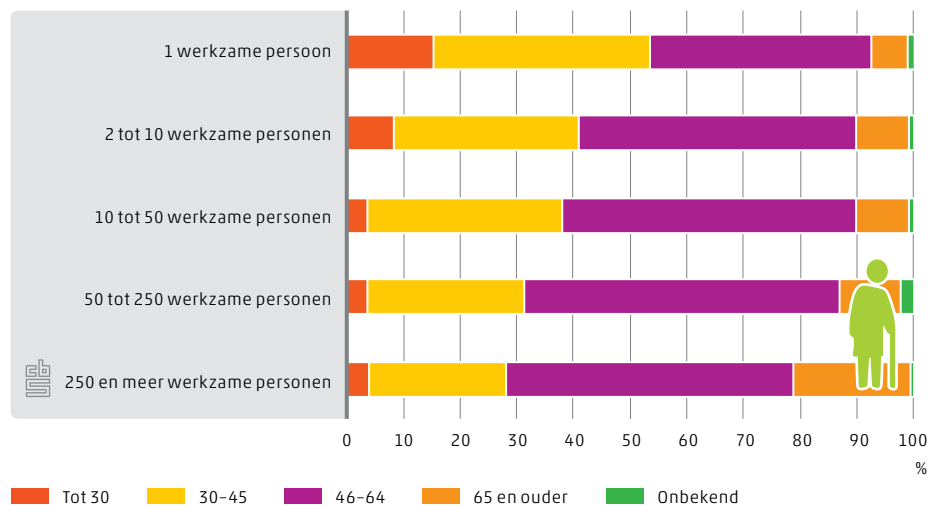
De Global Entrepreneurship Monitor (GEM) vergelijkt ondernemerschap in Nederland met andere landen. De GEM hanteert daarvoor het begrip 'total early stage entrepreneurial activity' (TEA): het aandeel van mensen tussen 18 en 64 jaar dat bezig is een bedrijf te starten plus het aandeel dat een bedrijf jonger dan drieënhalf jaar bezit. Met een totale TEA-score van 9,3 procent stond Nederland in 2013 op een zesde plaats in vergelijking met andere ontwikkelde economieën, zoals Duitsland, Noorwegen en Zwitserland (Van Stel et al., 2014). In 2013 was de TEA met 13,1 procent in de leeftijdscategorie van 25 tot en met 34 jaar opvallend hoog. In de leeftijdscategorieën 35 tot en met 44 jaar en 45 tot en met 54 jaar bedroeg de TEA respectievelijk 10,6 en 10,0 procent.

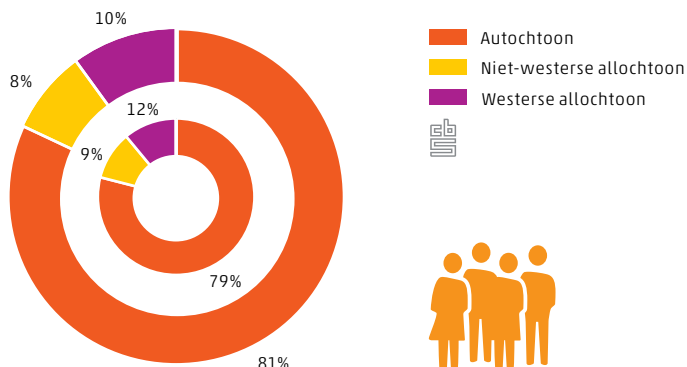
Aandeel in totale werkzame beroepsbevolking, tweede kwartaal 2010-2015

Leeftijd ondernemer naar omvang bedrijf, 2012

Herkomst van mkb-ondernemers (buitenste ring) en totale bevolking (binnenste ring), 2013

3.4 Ondernemersgraad autochtonen en allochtonen vergelijkbaar

Er zijn geen grote verschillen in totaal aantal westerse, niet-westerse of autochtone ondernemers in relatie tot de totale bevolkingssamenstelling. Inzoomend naar grootteklasse en naar sectoren komen er wel een aantal verschillen op detailniveau naar voren: allochtone ondernemers zijn het meest te vinden in eenmansbedrijven ('bedrijven tot maximaal één werkzame persoon'); in dit segment loopt hun aandeel op tot 20 procent. Autochtone mkb-ondernemers zijn met een aandeel van ruim 90 procent relatief sterk vertegenwoordigd in sectoren als landbouw, visserij en bosbouw. Allochtone mkb-ondernemers zijn met een aandeel van 41 procent juist relatief sterk vertegenwoordigd in de horeca.

4.

De dynamiek

van het mkb

91% van de starters in 2014
had max. 1 werkzame persoon

5,5% van de starters uit 2010 is
na drie jaar in aantal werknemers gegroeid

79 000 bedrijven erbij in
de zakelijke dienstverlening in 2010-2015

Na de gegevens over de bijdrage aan de economie, de vergelijking met het buitenland en de kennismaking met de mensen achter de midden- en kleinbedrijven, ligt de focus in dit hoofdstuk op de dynamiek. Ondernemers (en daarmee de economie) zijn voortdurend in beweging. Het volgen van deze bewegingen, op micro-, meso- en macroniveau, levert waardevolle inzichten op over de staat van het mkb.

Ondernemers staan geregeld voor de vraag: welke kant wil ik op met mijn bedrijf? Vanaf de eerste stap moeten ze bepalen in welke sector ze actief willen zijn, of ze personeel willen aannemen en waar ze heen willen met hun bedrijf. Ook besluiten om te stoppen of de zaak over te dragen horen bij het ondernemerschap. In de statistieken zijn die keuzes terug te vinden in cijfers over bedrijfsoprichtingen en -beëindigingen en de (groei van) aantallen werknemers binnen een bedrijf. De beslissingen die ondernemers nemen, laten ook zien welke sectoren aantrekkelijk zijn. Bovendien komen de keuzes van ondernemers tot uiting in het belang van het mkb voor de economie, bijvoorbeeld met betrekking tot de werkgelegenheid en export. Dit hoofdstuk gaat in op dit soort aspecten van dynamiek.

4.1 Steeds meer bedrijven in Nederland

Een recordaantal van 1,5 miljoen bedrijven is actief in Nederland in het derde kwartaal van 2015. In 2010 waren dat er ruim 1,25 miljoen. Deze toename van ruim 250 duizend bedrijven kwam vooral door de sterke groei van de bedrijven met maximaal één werkzame persoon; negen van de tien nieuwe bedrijven was er zo één.

In de afgelopen vijf jaar zijn er per saldo vooral veel bedrijven bijgekomen in de zakelijke dienstverlening, de informatie en communicatie (ict) en in de handel. Het gaat dan bijvoorbeeld om organisatieadviesbureaus, softwareontwikkelaars en webwinkels.

Ook in andere branches was een forse groei te zien: zo steeg het aantal paramedische praktijken, kappers en schoonheidssalons, net als het aantal ondernemingen dat bedrijfsopleidingen en studiebegeleiding aanbiedt, of zich bezighoudt met beeldende kunst of podiumkunsten.

Meer cijfers over dynamiek vindt u op MKB-StatLine, te bereiken via de grafieken.

343 000 mkb-bedrijven
waren in 2010 actief als werkgever

45 000 mkb-bedrijven werden
tussen 2010 en 2013 actief als werkgever

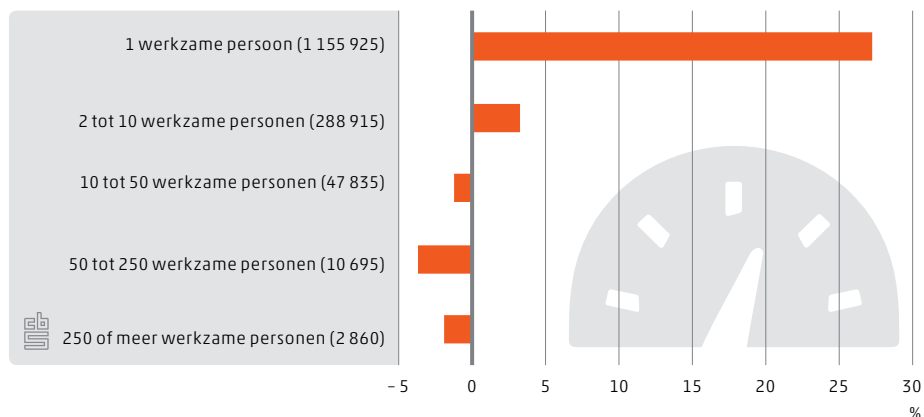
88 000 mkb-bedrijven
stopten met het werkgeverschap

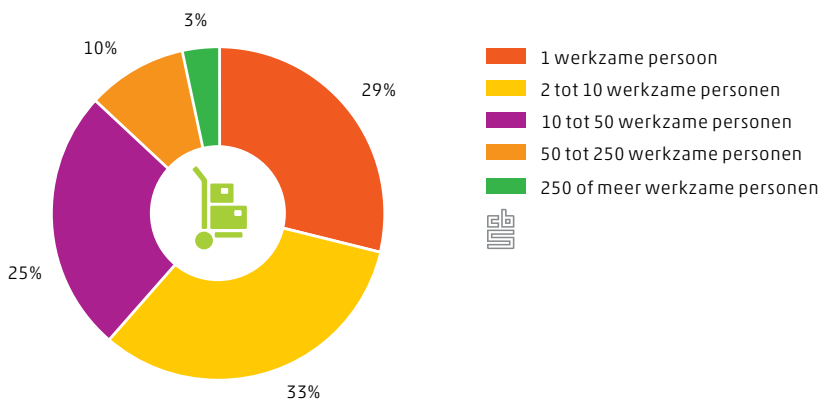
27% meer bedrijven met
1 werkzame persoon tussen 2010 en 2015

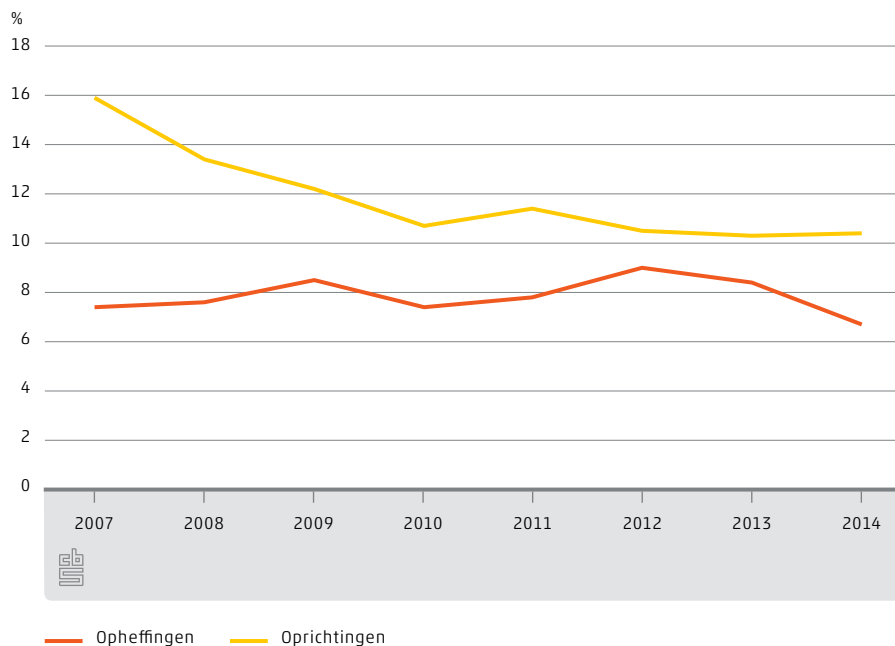
Aantal bedrijven naar werkzame personen (3^e kwartaal 2015), met procentuele verandering t.o.v. 3^e kwartaal 2010

Fusies en overnames naar grootteklasse, 2010-2014

Oprichtingen en opheffingen als aandeel in totaal aantal bedrijven, 2007-2014

4.2 Groei aantal bedrijven afgenomen tijdens crisis

Tijdens de eerste fase van de economische crisis daalde het percentage startende bedrijven en stabiliseerde daarna. Het percentage opheffingen steeg pas later, vooral tijdens de tweede fase van de crisis. De groei van het aantal bedrijven nam daarmee per saldo sterk af. In de periode 2010–2014 zijn in totaal ongeveer 800 duizend bedrijven opgericht en ruim 552 duizend bedrijven opgeheven.

In sectoren met een flinke groei in bedrijven, zoals de zakelijke dienstverlening, worden niet alleen de meeste bedrijven opgericht, maar ook opgeheven. Een groot deel van de groei van de bedrijfspopulatie vindt dus plaats in sectoren waar toe- en uittreden betrekkelijk makkelijk is. De opheffingen betreffen voor 85 procent eenmansbedrijven en voor 14 procent bedrijven waar twee tot tien mensen werkzaam zijn. Deze bedrijfstypen komen ook het meest voor.

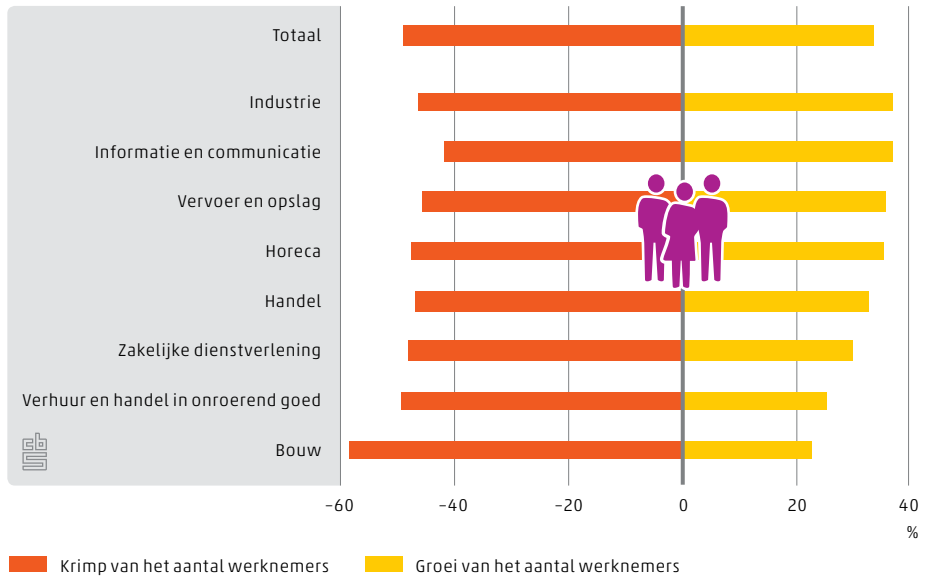
4.3 Meer ondernemers, maar minder werkgelegenheid in mkb

In de periode 2011–2013 is het aantal mensen dat werkzaam is in het mkb met ongeveer 34 duizend afgenomen. Weliswaar kwamen er veel nieuwe bedrijven bij, maar niet elk bedrijf neemt werknemers in dienst. In 2010 waren er 343 duizend mkb-bedrijven die als werkgever actief waren. In de periode 2010–2013 kwamen daar nog eens ruim 45 duizend bedrijven bij. Maar er stopten ook 88 duizend bedrijven met het werkgeverschap, zodat in 2013 er in totaal nog 300 duizend werkgevers in het mkb over waren.

Bij bijna de helft van de bedrijven met personeel kromp het personeelsbestand in de periode 2010–2013, terwijl bij een derde het aantal werknemers in die jaren toenam; 17 procent van de bedrijven met personeel bleef in omvang gelijk. Het overgrote deel van de bedrijven die startten in 2010 is na drie jaar niet gegroeid in aantal werknemers; 5,5 procent is wel gegroeid.

Percentage mkb-werkgevers met krimp of groei van de werkgelegenheid, 2010-2013

4.4 Meer mkb'ers internationaal actief

Een groeiend aantal mkb'ers is internationaal actief. In 2010 waren er in totaal 105 duizend mkb-bedrijven die exporteerden. In de periode 2010-2013 kwamen daar nog 31 duizend bedrijven bij. Er waren 18 duizend bedrijven die met hun export stopten, zodat er in 2013 in totaal 118 duizend exporterende mkb'ers waren.

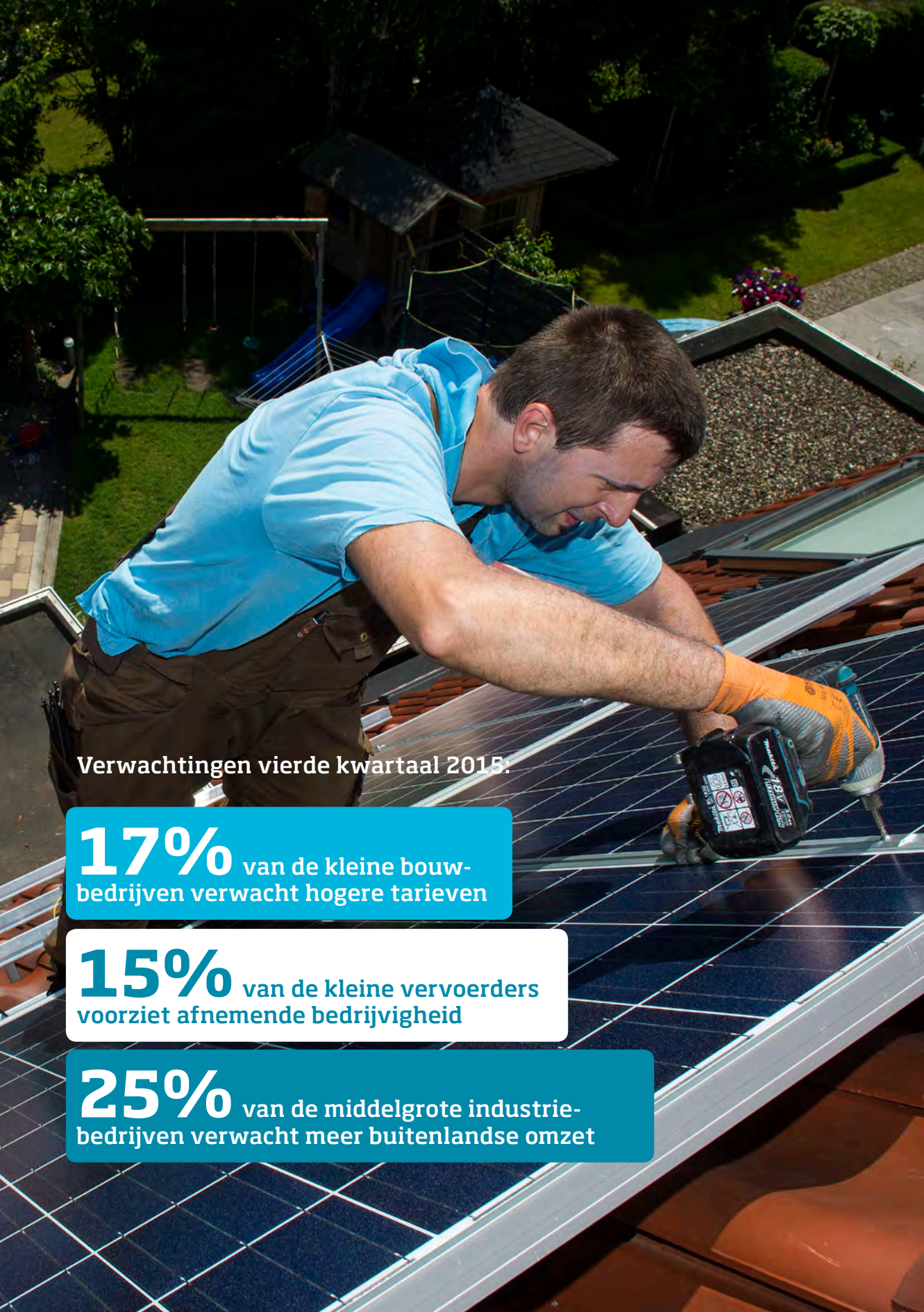
In de periode 2010-2013 kromp de exportwaarde bij meer dan de helft van de bedrijven en nam deze bij maar een derde toe. Alleen in de industrie waren er nipt meer bedrijven met exportgroei dan -krimp (respectievelijk 45 en 44 procent).

5.

De toekomst

van het mkb

Verwachtingen vierde kwartaal 2015:

17% van de kleine bouw-
bedrijven verwacht hogere tarieven

15% van de kleine vervoerders
voorziet afnemende bedrijvigheid

25% van de middelgrote industrie-
bedrijven verwacht meer buitenlandse omzet

Ondernemen is vooruitzien. Waar doen zich kansen en bedreigingen voor? Wat betekent dit voor mijn bedrijf? Actuele cijfers zijn daarbij onontbeerlijk. Ook voor de dienstverleners aan het mkb en beleid. In dit hoofdstuk geven we de meest actuele inzichten over ondernemers weer. Verder biedt dit hoofdstuk een kijkje in de kas van mkb-bedrijven. Waar halen ze hun middelen vandaan? En hoe kredietwaardig zijn ze?

De afgelopen kwartalen is de Nederlandse economie in beter vaarwater terecht gekomen. De groei, die op de helft van 2015 al vijf kwartalen aanhield, wordt steeds breder gedragen; niet alleen de export maar ook investeringen en consumptie van gezinnen leveren een positieve bijdrage. In vergelijking met het tweede kwartaal van 2014 is de omvang van de Nederlandse economie ruim 1,8 procent groter. Het ondernemersvertrouwen is sinds het eerste kwartaal van 2014 onveranderd positief en staat dichtbij het hoogste niveau in vier jaar. Aan het begin van het vierde kwartaal van 2015 is het vertrouwen in alle bedrijfstakken positief. Verder rapporteerde de Nederlandse Bank dat in het tweede kwartaal van 2015 een einde kwam aan de aanhoudende neergang van kredietaanvragen van vooral het mkb (De Nederlandsche Bank, 2015).

5.1 Mkb positief over toekomst

Aan het begin van het vierde kwartaal van 2015 meldden meer bedrijven dat de bedrijvigheid in het derde kwartaal was toegenomen. Deze groei is vooral voor rekening van het klein- en middenbedrijf, waar een kwart van de bedrijven een stijging van de productie registreerde. Bij het grootbedrijf zag een vijfde van de bedrijven zijn bedrijvigheid toenemen. Deze stijging van de bedrijvigheid heeft op alle fronten tot een verbetering van de winstgevendheid geleid. Uiteindelijk verbeterde per saldo bijna 4 procent van het grootbedrijf zijn winstgevendheid; bij het klein- en middenbedrijf was dat respectievelijk 2 en 3 procent. Er zijn meer bedrijven (3 procent meer) die een groei van de werkgelegenheid voorzagen in het vierde kwartaal van 2015 dan bedrijven die rekening hielden met een daling. Ruim 70 procent gaat uit van gelijkblijvende werkgelegenheid. Kijk voor de meest actuele verwachtingen van mkb-ondernemers op het themadashboard op staatvanhetmkb.nl

De meest actuele verwachtingen van ondernemers zijn altijd te vinden in MKB-StatLine. Klik op de grafieken voor meer detailinformatie.

8% kleinbedrijf heeft eind 2015 te grote productiecapaciteit

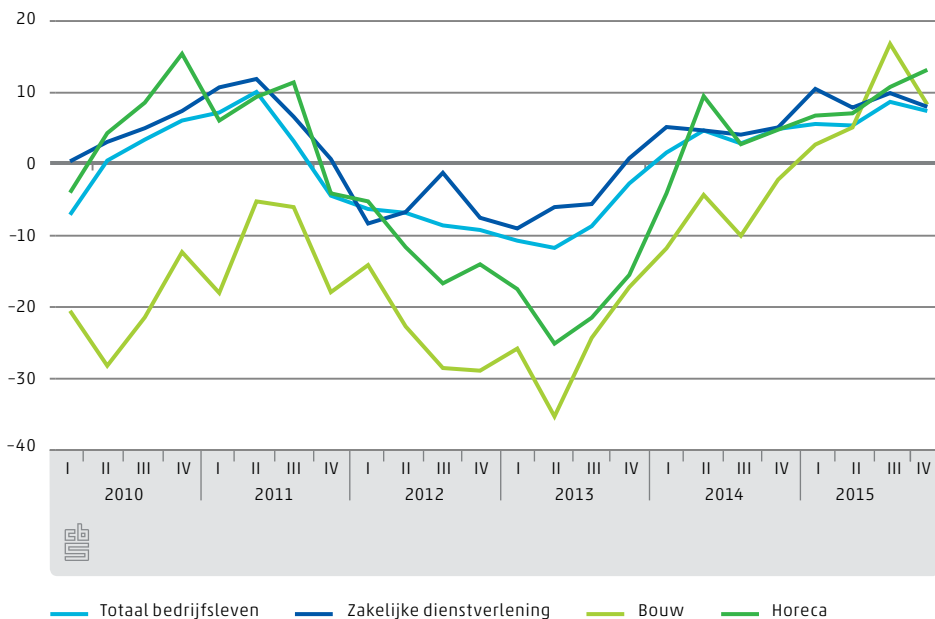

38% cafés en restaurants zonder personeel voldoende solvabel in 2013

45% middenbedrijf handel verwacht omzetstijging vierde kwartaal 2015

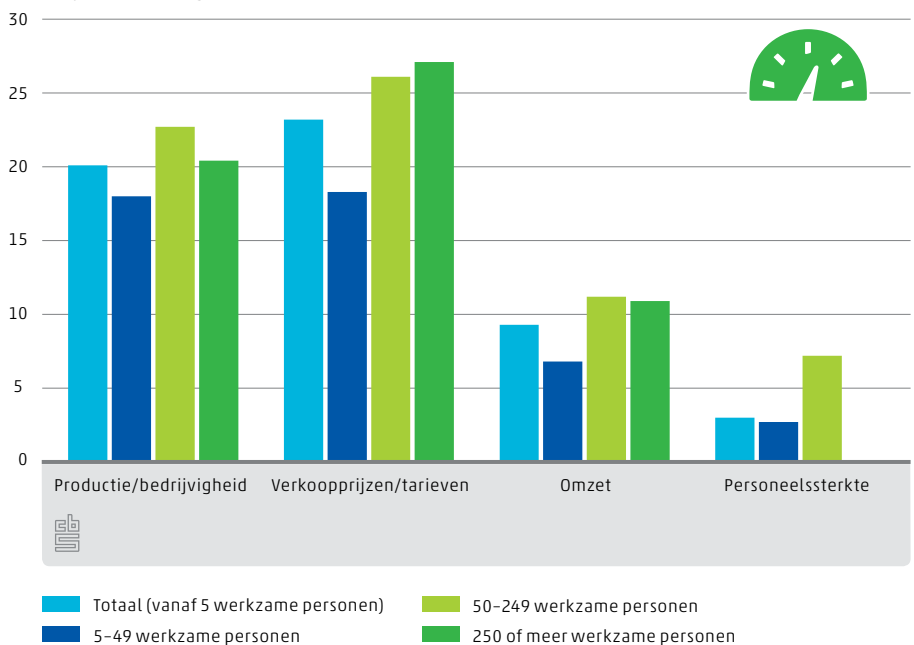

Ondernemersvertrouwen Nederland

Verwachtingen mkb, vierde kwartaal 2015

Saldo % positieve en negatieve antwoorden

Bouw ziet productie weer groeien

De bedrijvigheid in de bouw is opgeleefd, niet in de laatste plaats dankzij het aanhoudende herstel van de woningmarkt. Een kwart van de bedrijven in het kleinbedrijf en ruim 20 procent van de middelgrote bedrijven heeft zijn productie in het derde kwartaal van 2015 zien groeien. Een kwartaal eerder nam de productie nog bij ruim 40 procent van de middelgrote bedrijven toe. Een kwart van het kleinbedrijf en een derde van het middenbedrijf verwacht verdere productiegroei in het vierde kwartaal. Nadat de verwachtingen voor de werkgelegenheid in de bouw lange tijd negatief waren, zetten de positieve verwachtingen van het derde kwartaal door in het vierde kwartaal van 2015. Vooral het middenbedrijf is erg positief over de werkgelegenheidsontwikkeling: per saldo voorziet 11 procent groei van de werkgelegenheid.

5.2 Investeringen mkb in de pas met grootbedrijf

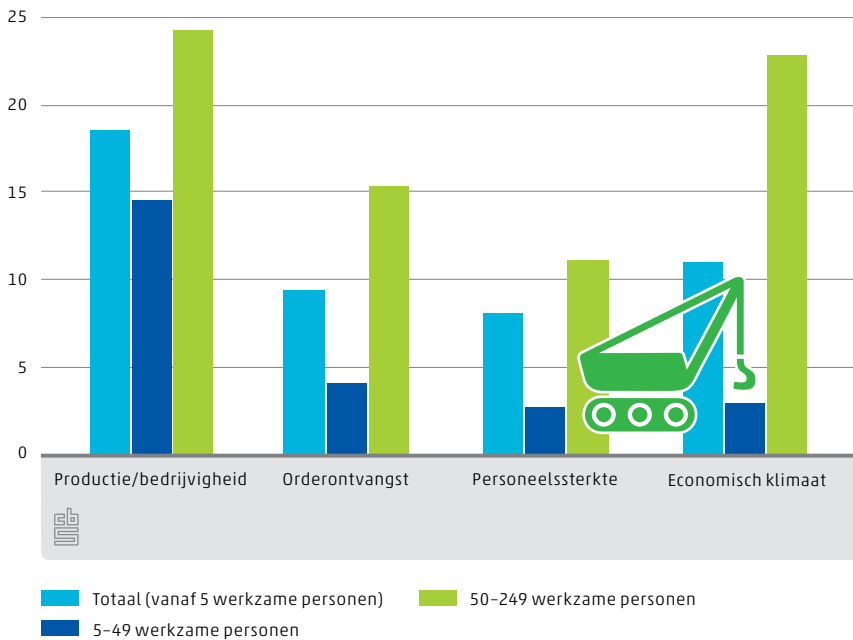
Mkb-bedrijven investeerden in 2012 ruim 45 miljard euro in hun eigen bedrijf. Grootbedrijven investeerden in totaal 59 miljard euro. Kijken we alleen naar de marktsectoren, dan waren de investeringen van het mkb net zo groot als van het totale grootbedrijf: beide 31 miljard euro in 2012. Van alle investeringen door het mkb was 69 procent in vaste materiële activa, zoals grond, gebouwen, machines en kantoorinrichtingen. De overige 31 procent werd geïnvesteerd in immateriële vaste activa, zoals intellectuele eigendomsrechten, patenten en goodwill. Het mkb wijkt hierin niet af van de grotere bedrijven, die 71 procent van hun investeringen in materiële vaste activa deden. Bedrijfstakken waarin het mkb relatief meer investeringen doet dan het grootbedrijf zijn de bouw, reclame-, management- en adviesbureaus en horeca. De mkb-sectoren met relatief de meeste investeringen in materiële activa waren in 2012 vervoer en opslag, de horeca en verhuur en overige zakelijke dienstverlening. Sectoren die relatief veel investeerden in immateriële activa waren research, de farmaceutische industrie en de elektrotechnische industrie.

Naast investeren in het eigen bedrijf geven mkb-bedrijven ook geld uit aan research en development (R&D). In 2012 gaven mkb-bedrijven 3,3 miljard euro uit aan onderzoek en ontwikkeling van producten en diensten, 45 procent van de totale uitgaven door Nederlandse bedrijven aan R&D.

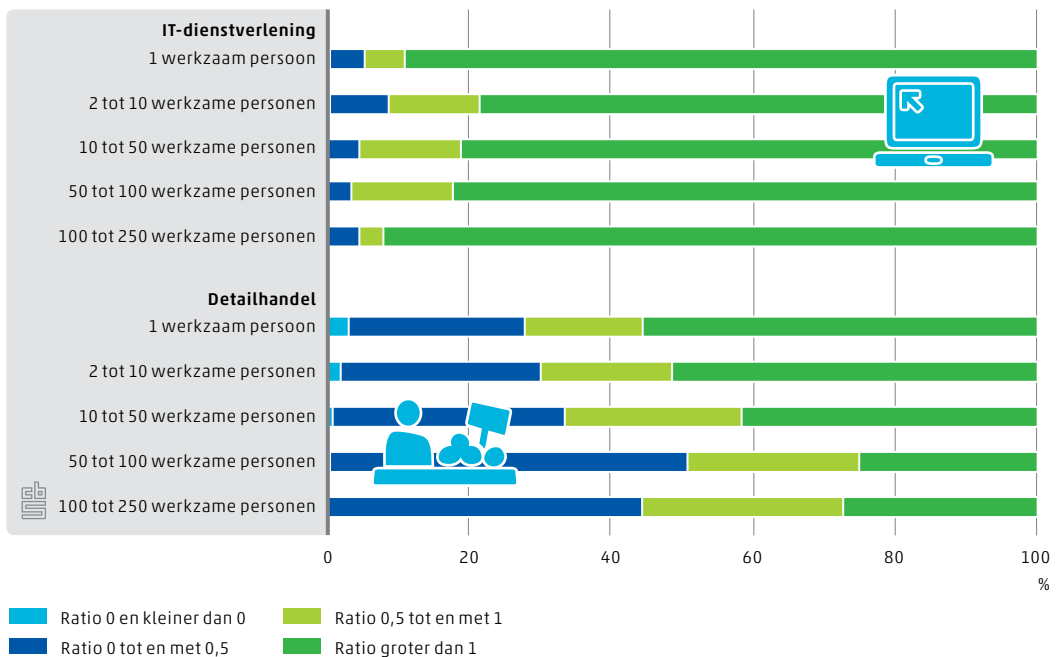

Verwachtingen bouw, vierde kwartaal 2015

Saldo % positieve en negatieve antwoorden

Liquiditeit (quick ratio) in mkb IT-dienstverlening en detailhandel, 2013

5.3 Financiële gezondheid mkb varieert sterk per sector

Niet verwonderlijk voor een rijk geschakeerde bedrijvenverzameling als het mkb: de financiële positie kan sterk variëren. Als voorbeeld volgt een beschrijving van de liquiditeit en solvabiliteit van mkb-bedrijven in de detailhandel en de IT-dienstverlening aan de hand van cijfers over 2013.

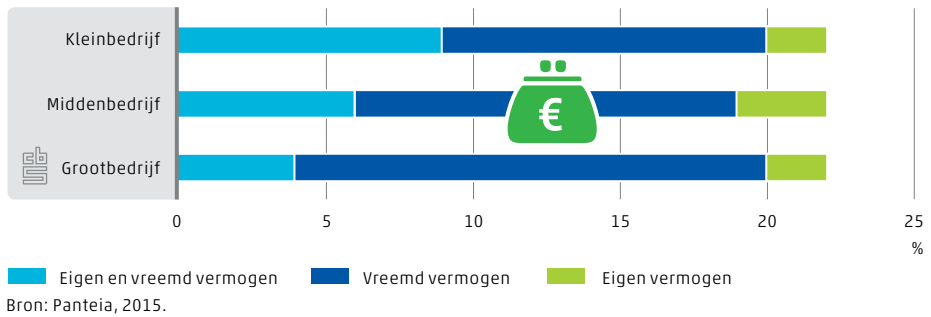
Liquiditeit is het vermogen van een onderneming om op korte termijn aan haar verplichtingen te voldoen, solvabiliteit geeft aan in hoeverre een onderneming op een bepaald moment in staat is om aan haar totale verplichtingen, gelijk aan het totale vreemd vermogen, te voldoen.

IT-dienstverleners en detailhandel

De IT-dienstverlenende bedrijven in het mkb zijn in vergelijking met de meeste andere bedrijfstakken erg liquide. Tussen de 80 en 90 procent heeft voldoende middelen om aan de directe verplichtingen te voldoen (quick ratio: vlottend kapitaal-voorraad/direct opeisbare schulden is groter dan 1). Ook wat solvabiliteit betreft (voldoende indien totaal eigen vermogen/vreemd vermogen minstens 35 procent bedraagt) steekt het mkb in de IT-dienstverlening gunstig af tegen veel andere bedrijfstakken.

De liquiditeitspositie van de detailhandel is minder. Dat kan te maken hebben met detailhandelsvoorraden die met kortlopende schuld gefinancierd zijn, maar minder snel te gelde te maken zijn. Alleen bij de detailhandelsbedrijven waar niet meer dan tien personen werkzaam zijn, is een meerderheid van bedrijven te vinden die op enig moment voldoende liquide middelen heeft om de direct opeisbare schulden te betalen. Bij de detailhandelsbedrijven waar 50 tot 250 mensen werkzaam zijn heeft een kwart van de bedrijven voldoende liquide middelen in relatie tot de directe verplichtingen. Slechts een minderheid van de mkb-bedrijven in de detailhandel (ruim 40 procent) is voldoende solvabel.

Verwachte financieringsbehoefte klein-, midden- en grootbedrijf, 2015

5.4 Financieringsbehoefte sterkst toegenomen bij middenbedrijf

Uit de Financieringsmonitor 2015-1 van Panteia blijkt dat het bedrijfsleven in 2014 zocht naar een bedrag van in totaal 33,6 miljard euro aan externe financiering. Hiervan werd 26,8 miljard daadwerkelijk aangetrokken. De industrie en landbouw hebben het meest behoefte aan geld voor investeringen. In het middenbedrijf is de financieringsbehoefte het sterkst toegenomen. Overigens is de kredietbehoefte van het bedrijfsleven in 2014 afgenomen in vergelijking met 2013. Er waren in 2014 minder bedrijven die kredietruimte ruimer gebruikten en meer bedrijven die in het geheel geen krediet hadden. Dit speelt het sterkst in het mkb, waar vooral de kleine bedrijven steeds meer financieren met privévermogen en geld van vrienden en familie. De weg naar de bank om een banklening aan te vragen wordt voor bedrijven steeds minder standaard. Steeds meer putten ondernemingen uit een mix van financieringsvormen. Zo zijn bedrijven in 2014 vaker gaan zoeken naar een combinatie van eigen en vreemd vermogen en naar alternatieven. In 2013 zag nog 29 procent van de bedrijven een alternatief, in 2014 is dat toegenomen tot 37 procent. Vooral crowdfunding en een beroep op bestaande aandeelhouders zijn voor bedrijven meer reële alternatieven geworden. De huisbank als voornaamste bron voor financiering is in deze periode ook veel minder algemeen geworden: van 74 procent in 2013 tot slechts 44 procent in 2014 (Span et al., 2015).

6.

Een nieuwe typologie voor het mkb

76% van het
jonge mkb is zzp'er

29% van de zzp'ers
behoort tot het innovatieve mkb

35% van de werkgelegenheid
in het mkb vindt plaats bij het jonge mkb

Ruim 99 procent van het Nederlandse bedrijfsleven behoort tot het midden- en kleinbedrijf (mkb). Het gemak waarmee deze term gebruikt wordt, doet soms vermoeden dat het om een uniforme groep bedrijven gaat. Niets is minder waar. Het mkb bestaat uit zzp'ers (zelfstandigen zonder personeel) die hun eigen zaak hebben of hun kennis en vaardigheden aanbieden. Uit reguliere mkb-bedrijven die voor grote flexibiliteit in productie (toeleveringen) en kosten zorgen, uit jonge bedrijven die hun plaats op de markt vinden en uit innovatieve groeiers die de gevestigde orde uitdagen. Deze verschillen in het mkb komen niet nadrukkelijk terug in de traditionele indeling van het bedrijfsleven. Panteia ontwikkelde op verzoek van het ministerie van Economische Zaken een nieuwe typologie van het mkb. Het doel is om tot een indeling te komen die voor beleid én bedrijfsleven herkenbaar is en recht doet aan de diversiteit van het mkb.

6.1 Naar een nieuwe typologie van het mkb

Er bestaan tientallen theoretische stromingen die het bedrijfsleven langs een dimensie indelen. Dit gebeurt bijvoorbeeld langs het productieproces, de fase in de levenscyclus, de marktorientatie en de strategie. Ieder bedrijf is uniek en door een combinatie van dimensies is ieder bedrijf te beschrijven. Het is echter onmogelijk om al deze aspecten op een werkbare manier in één indeling te verwerken. In een literatuurstudie en clusteranalyse door Panteia zijn deze stromingen tot hun kern teruggebracht (Verhoeven et al., 2015): dimensies met grote overlap zijn samengenomen, innovatieve bedrijven zijn bijvoorbeeld ook bovengemiddeld vaak internationaal actief. Deze exercitie resulteert in twee structuurdimensies: bedrijfsleeftijd en strategie.

Vier hoofdtypen bedrijven in het mkb

De nieuwe typologie verdeelt het Nederlandse mkb in vier hoofdtypen bedrijven, ieder weer opgesplitst in twee subtypen. De typen dekken samen het gehele mkb af, maar sluiten elkaar niet uit. Een zzp'er kan ook een jong bedrijf hebben én innovatief zijn. Alleen tussen zzp'ers en het reguliere mkb met personeel bestaat geen overlap. Ieder type beschrijft op zichzelf een stukje van het mkb. Ieder type kent daardoor ook een restgroep die de rest van het mkb vormt en niet tot dat bepaalde type behoort. Bij jonge bedrijven bestaat deze restgroep bijvoorbeeld

uit het mkb dat ouder is dan vijf jaar. Voor de subtypen ambitieuze innovators en familiebedrijven zijn nog geen cijfers beschikbaar, deze worden later verzameld (Fris et al., 2015).

De vier typen en hun subtypen

---

1. de zzp'ers	3. het innovatieve en nieuwe waarde creërende mkb
a) product-zzp'ers	a) innovators met sterke groeiambities
b) arbeid-zzp'ers	b) innovators zonder sterke groeiambities
2. het jonge mkb	4. het reguliere mkb
a) starters	a) familiebedrijven
b) overlevende starters	b) niet-familiebedrijven
-

Ieder type kent zijn eigen plek in het economische ecosysteem van bedrijven. Zzp'ers zorgen voor flexibiliteit, het jonge mkb voor dynamiek, het innovatieve mkb voor vernieuwing en verbetering en het reguliere mkb voor een breed en toegankelijk aanbod van diensten en producten.

6.2 Achter de vier hoofdtypen gaat een veelkleurigheid schuil

De traditionele indeling van het bedrijfsleven in de reguliere statistieken, naar sector en grootteklasse, laat geen overlap tussen groepen toe. In de nieuwe typologie bestaat wel overlap. Een bedrijf kan personeel hebben én innovatief zijn. Alleen tussen zzp'ers en het mkb met personeel kan nooit overlap bestaan: zij zijn elkaars tegenhangers. Door de vier hoofdtypen te combineren, ontstaan juist in de overlap interessante subgroepen. Denk aan de innovatieve startup, een combinatie van het jonge mkb en het innovatieve en nieuwe waarde creërende mkb. De typologie maakt een eerste schifting binnen het gehele mkb. Vervolgens kunnen subtypen onderscheiden worden: twee per hoofdtype. Daarnaast is ook nog altijd het traditionele onderscheid naar sector, regio, rechtsvorm en naar meerdere grootteklassen mogelijk. Dergelijke verdieping wordt in de praktijk echter vaak beperkt door de mogelijkheden die beschikbare data bieden.

Schematische weergave van de overlap tussen de vier typen mkb-bedrijven

Bron: Panteia.

De grootste groep mkb-bedrijven bestaat uit zpz'ers

De betekenis van zpz'ers voor de structuur en dynamiek van de Nederlandse economie is door de jaren heen fors toegenomen. Ruim driekwart van het mkb bestaat tegenwoordig uit zelfstandigen zonder personeel: tien jaar geleden was dit nog geen 60 procent. Maar ook deze groep is verre van uniform.

Zelfstandigen zonder personeel verschillen onder andere in de manier waarop zij actief zijn en dit komt tot uitdrukking in de twee subtypen. De product-zpz'er verkoopt of produceert voornamelijk goederen of grondstoffen. Het zijn ondernemers die veelal op zichzelf gericht zijn. Ze ondernemen om hun boterham te verdienen en zijn doorgaans meer gericht op continuïteit dan op expansie. De arbeid-zpz'er is zijn eigen product en biedt zijn of haar eigen arbeid aan. Deze groep is vanuit beleidsperspectief van belang, omdat de groep een flexibele schil op de arbeidsmarkt vertegenwoordigt.

Overlap tussen de vier typen mkb-bedrijven uitgedrukt in aandelen

	Zzp'er	Jong	Innovatief	Regulier mkb
	% aandeel in type			
Van de zzp'ers is ...	100	55	29	0
Van het jonge mkb is ...	76	100	34	24
Van het innovatieve mkb is ...	55	17	100	45
Van het regulier mkb is ...	0	33	47	100

Bron: Panteia.

Het jonge mkb kent unieke startproblematiek

Startende ondernemingen zijn van groot belang voor de economische dynamiek. Ze zijn een bron van werkgelegenheidscreatie en innovatie, zijn vaak ambitieuzer dan oudere bedrijven en vormen als nieuwe toetreders uitdagers van de gevestigde orde. Het jonge mkb kent geheel eigen uitdagingen: starters moeten van een nul-situatie levensvatbare bedrijven opzetten en moeten zich nog bewijzen op de markt. Daarbij hoort bijvoorbeeld het werven van klanten, het vinden van betrouwbare partners en het verkrijgen van financiële middelen.

De eerste twee fasen in de levenscyclus van bedrijven zijn de fase van opbouw van de onderneming en de fase van overleven en groei. De eerste fase is vooral gericht op het verwerven en behouden van klanten: het zijn bedrijven die jonger dan drie jaar zijn. De tweede fase is vooral gericht op expansie en het in balans houden van inkomsten en van uitgaven: het zijn bedrijven die drie tot vijf jaar oud zijn.

Het innovatieve mkb als bron van technologische en economische vooruitgang

Verbeteringen in de productiviteit zijn de belangrijkste bron van economische groei in een ontwikkelde economie. De productiefactoren worden dan op een efficiëntere manier ingezet waardoor meer gemaakt kan worden met minder middelen. Deze verbeteringen komen voort uit technologische vooruitgang en die vooruitgang is weer het resultaat van R&D en innovatie. Een bedrijf is innovatief afhankelijk van de positie in de Panteia Innovatiepiramide (Gibcus & De Jong, 2008), een segmentatie van het bedrijfsleven naar innovativiteit. De meest innovatieve segmenten worden tot het innovatieve en nieuwe waarde creërende mkb gerekend.

Meest actuele prestaties per mkb-type

	Zzp'er	Jong mkb	Innovatief mkb	Regulier mkb
	% aandeel van een type in het totaal van het mkb			
Bedrijven	72	39	35	28
Werkgelegenheid	21	35	39	79
Omzet	15	21	1)	85
Bruto toegevoegde waarde	22	20	1)	78

Bron: Panteia.

¹⁾ Een deel van de cijfers voor het innovatieve en nieuwe waarde creërende mkb konden alléén voor het mkb met ten minste tien werkzame personen verzameld worden en missen dus een substantiële groep. Om onterechte vergelijkingen te voorkomen, zijn omzet en bruto toegevoegde waarde uit de tabel weggelaten.

Een deel van het innovatieve en nieuwe waarde creërende mkb is ook nog eens erg ambitieus in haar doelstellingen. Ze streven naar een bovengemiddelde groei. Dit zijn de zogenaamde *challengers*, bedrijven die de ambitie hebben een radicale verandering op de markt teweeg te brengen.

Het reguliere mkb

Een deel van het mkb bestaat uit bedrijven mét personeel, tegenhangers van de zzp'ers. Traditioneel wordt het mkb veelal met dit type bedrijven geassocieerd. Het reguliere mkb bestaat voor een voornaam deel uit familiebedrijven. Dat zijn bedrijven waarbij de meerderheid van de zeggenschap en het management nog in handen is van één of meer personen die de onderneming hebben opgericht of van diens verwanten. Deze bedrijven bestaan vaak al generaties lang, zijn veelal gericht op continuïteit en zijn vaak creatief (Flören et al., 2010).

Het mkb met personeel levert grootste bijdrage aan economische prestaties

Zzp'ers vormen met 72 procent veruit de grootste groep van het mkb, maar leveren juist weer een relatief kleine bijdrage aan de omvang van het mkb gemeten naar werkgelegenheid, omzet en bruto toegevoegde waarde. De bijdrage van het mkb mét personeel is de grootste. Deze groep omvat naast de grote groep microbedrijven (niet meer dan tien werknemers) ook het grotere middenbedrijf. Deze bedrijven met meer werknemers opereren op een veel grotere schaal. Jonge bedrijven hebben (nog) een relatief lage toegevoegde waarde.

6.3 Vooruitblik: gezondheidsindicatoren van mkb-typen

De door Panteia ontwikkelde typologie van het mkb kan ten dele nog niet in (actuele) cijfers gevangen worden. Om toch in deze cijfers te voorzien is een enquête ontwikkeld die een set indicatoren bevat om de gezondheid van de verschillende typen mkb-bedrijven te meten. Een bedrijf wordt als gezond beschouwd als er perspectief is op continuïteit of groei van het bedrijf.

De resultaten van deze enquête verschijnen op www.staatvanhetmkb.nl.

Literatuur

Carree, M.A., A.R. Thurik (2010), *The impact of entrepreneurship on economic growth*, Handbook of Entrepreneurship Research, Berlijn/Heidelberg: Springer Verlag, 557-594

De Nederlandsche Bank, Statistisch Nieuwsbericht, 30 juli 2015.

European Commission (2014), *Statistical Data on Women Entrepreneurs in Europe*, Panteia, September 2014

European Commission (2015), SBA Factsheets.

Eurostat (2015), Database.

Flören, R.H., L.M. Uhlener, M.M. Berent-Braun (2010), *Family business in the Netherlands: Characteristics and success factors*, Nyenrode Business Universiteit, Breukelen.

Fris, P., T. Span, R. Kok (2015), *Nieuwe bedrijfstypologie mkb: kern- en performance indicatoren*, Panteia, Zoetermeer.

Gibcus, P., J. de Jong (2008), *Innovatiepiramide: een segmentatie van het mkb*, EIM, Zoetermeer.

Gibcus, P., Y. Prince, P. van der Zeijden (2015), *Ontwikkeling health indicatoren voor het mkb*, Panteia, Zoetermeer.

OECD (2015), *Entrepreneurship at a glance 2015*, OECD Publishing, Paris.

Span, T., L. Smit, W. Verhoeven (2015), *Financieringsmonitor 2015-1*, Panteia, Zoetermeer.

Stam, E. (2014), *The Dutch Entrepreneurial Ecosystem*, Utrecht: Birch Research.

Stel, A. van, A. van der Graaf, B. Hoogendoorn, J. de Kok, J. Snijders, N. de Vries, P. Vroonhof, S. Wennekers (2015), *Types and role of entrepreneurship. The value of different types of entrepreneurs for the Dutch economy and society*, Panteia, Zoetermeer, september 2015.

Stel, A. van, T. Span, J. Hessels (2014), *Global Entrepreneurship Monitor The Netherlands 2013*, Panteia, Zoetermeer, oktober 2014.

Verhoeven, W., T. Span, Y. Prince (2015), *Naar een nieuwe typologie van mkb-bedrijven*, Panteia, Zoetermeer.

Begrippen

Activa

De totale waarde van alle bezittingen.

Bbp

Het bruto binnenlands product (bbp) geldt als de belangrijkste graadmeter voor de economische ontwikkeling in ons land. De economische groei wordt namelijk afgemeten aan de volume-ontwikkeling van het bbp. Dit is de som van de in het binnenland gevormde toegevoegde waarde.

Bedrijf

De feitelijke transactor in het productieproces gekenmerkt door zelfstandigheid ten aanzien van de beslissingen over dat proces en door het aanbieden van zijn producten aan derden.

Export

Waarde van de export van een bedrijf op basis van BTW-gegevens. Dit is de waarde, inclusief vracht- en verzekeringskosten tot aan de Nederlandse grens.

Fusie

Samenvoeging van twee of meer bedrijven waarbij de oorspronkelijke productie-factoren worden voortgezet in één 'nieuw' bedrijf. De oorspronkelijke bedrijven bestaan niet meer als zodanig, maar zijn ook niet opgeheven.

Goodwill

Waarde toegekend aan niet direct tastbare activa en passiva, vaak bij een overname betaald als welwillendheid.

Grootbedrijf

Bedrijven met 250 of meer werkzame personen.

Immateriële activa

Een identificeerbaar, niet-monetair actief (bezit, eigendom) zonder fysieke gedaante dat wordt gebruikt voor de productie en aflevering van goederen of diensten, voor verhuur aan derden of voor administratieve doeleinden.

Kleinbedrijf

Bedrijven met 10 tot 50 werkzame personen.

Liquiditeit

Het vermogen van een onderneming om op korte termijn aan haar verplichtingen te voldoen.

Marktsectoren

De bedrijven in alle bedrijfstakken behalve overheid, gezondheids- en welzijnszorg, verhuur van en handel in onroerend goed en delfstoffenwinning.

Materiële activa

Dit zijn de fysieke activa (eigendommen) die bestemd zijn voor de duurzame ondersteuning van de bedrijfsvoering van een onderneming. Voorbeelden: bedrijfsgebouwen, machines, installaties, computers, transportmiddelen.

Microbedrijf

Bedrijven met minder dan 10 werkzame personen.

Middenbedrijf

Bedrijven met 50 tot 250 werkzame personen.

Mkb

Midden- en kleinbedrijf, bedrijven met minder dan 250 werkzame personen, vaak onderverdeeld in micro-, klein- en middenbedrijven.

Omzet

Opbrengst (excl. btw) uit verkoop van goederen en levering van diensten aan derden, conform definitie Eurostat.

Ondernemersvertrouwen

Stemmingsindicator voor het bedrijfsleven, die de richting aangeeft waarin het bbp zich naar verwachting zal ontwikkelen.

Oprichting

Het ontstaan van een nieuw bedrijf. Dit betekent dat voldaan moet zijn aan economische criteria voor een bedrijf. Dit betekent dat informatie beschikbaar is over werkgelegenheid of omzet van het bedrijf. Verder is het van belang dat het bedrijf nieuw is. De voortzetting van één of meer bestaande bedrijven is geen oprichting.

Opheffing

De beëindiging van een bedrijf zonder dat daarbij sprake is van een voortzetting van een belangrijk deel van de activiteiten door een ander bedrijf. Niet als

opheffing worden beschouwd: beëindiging als gevolg van fusie, overname of opsplitsing; naamswijziging; rechtsvormwijziging; eigenaarwisseling; geleidelijke activiteitenwijziging; reactivering.

Overname

Situatie waarbij het overgenomen bedrijf niet meer als zodanig bestaat, maar waarbij er geen sprake is van opheffing. Het overnemende bedrijf heeft zijn productiefactoren uitgebreid en blijft in dezelfde hoedanigheid voortbestaan. Toevoegen van minstens één bedrijfseenheid uit de populatie aan één andere, reeds bestaande, bedrijfseenheid. Daarbij wordt verder geen nieuwe werkgelegenheid gecreëerd.

Productiewaarde

De productiewaarde meet de werkelijk door de eenheid geproduceerde hoeveelheid op basis van de verkoop, voorraadwijziging en wederverkoop van goederen en diensten, conform definitie Eurostat.

R&D

Research en development. R&D omvat creatief werk dat op systematische basis verricht wordt ter vergroting van de hoeveelheid kennis, met inbegrip van de kennis van de mens, de cultuur en de samenleving, alsmede het gebruik van deze hoeveelheid kennis voor het ontwerpen van nieuwe toepassingen.

Solvabiliteit

De mate waarin een onderneming op een bepaald moment in staat is om aan haar totale verplichtingen (uitgedrukt in het totale vreemde vermogen) te voldoen.

Toegevoegde waarde

Het bruto-inkomen uit bedrijfsactiviteiten na correctie voor exploitatiesubsidies en indirecte belastingen.

Werkzame personen

Alle in het bedrijf werkzame personen (werknemers en de ondernemer zelf bijvoorbeeld).

Zelfstandig ondernemers zonder personeel (zzp'er)

Bedrijven met 1 werkzame persoon. Waar in deze publicatie gesproken wordt over zzp'ers, worden zelfstandige ondernemers zonder personeel bedoeld. Deze kennen een iets afwijkende definitie dan de zelfstandige zonder personeel.

